

Vereniging

TEKST EN BEELD: PAUL VAN DIJK

Beelden uit het donker

Kunstenaars werken nooit 'alsmaar rechtdoor'. In wiens leven gaat het trouwens wel zo? Ik maakte verschillende drastische wendingen mee, de laatste was ruim twee jaar geleden, toen ik naast beeldhouwer toch weer schilder werd, met een fascinatie voor het donker: kleur op zwart papier.

Een paar jaar na mijn opleiding tot schilder aan de Rietveldacademie (1966-1971) ging het niet meer. Ik kreeg een schilders-block. Het was toen onder andere de tijd van Pop-Art: ik maakte vervreemdende collages en knutselde ongemakkelijke schilderijen in elkaar. Het was veel denkwerk en de inspiratie droogde op.

Niet veel later ontmoette ik de antroposofie. Het sluierachtige kleurgebruik dat ik daardoor leerde kennen, trok me erg aan, bijna sterker nog dan de boeken. Maar ik was hulpeloos en onvoldoende bestand tegen de diepte en intensiteit van kleuren en raakte steeds de leiding over mijn schilderwerk kwijt.

Door de ontmoeting met John Wilkes (docent beeldhouwen aan Emerson College UK en uitvinder van de flowforms), kreeg ik toegang tot de fantastische vormenwereld in de natuur. Zijn kijk op vormen wekte in mij het beleven van vormkrachten. Ik oefende bijvoorbeeld om het complex van bewegingen, waaruit de Humerus (het bot in de bovenvoerpoot van een rund) ontstaat, exact voor me te zien met gesloten ogen. Ik beleefde een werkelijkheid, ontdaan van vorm, puur beweging, buiten de zintuiglijke waarneming. John Wilkes was ook een expert op het gebied van metamorfose. Door hem begon het me te dagen dat de vormenwereld die we zien, voortkomt uit een duister, met intelligentie gevuld 'oorsprongsgebied' en dat je de sleutel daarvan zelf kunt vinden. Zo leerde ik de goetheaanse fenomenologie kennen. Het donker werd een uitdaging en een fascinatie.

De vormen en processen van een plant werden een mysterie, de vormen en compositie van het menselijk skelet ook. Zelfs het water, dat geen vorm kent maar wel alle vormprocessen draagt. Langzamerhand leerde ik mijn verhouding te vinden tot dat duistere, verborgen 'oorsprongsgebied'. De sleutel daartoe leerde ik vormgeven: door intense inleving en deelname aan

het waargenomene, met een levendige exacte fantasie, in plaats van buitenstaander te blijven. En door een behoedzame, stille beschouwing, meditatie eigenlijk. Dat is een beweging van het uiterlijke licht af, in het innerlijk waar de dingen 'wezenlijk' worden. Wat zich daar toont, licht op uit het donker. Het is als de nacht waarin het bewustzijn doordringt.

Zo werd ik gepassioneerd beeldhouwer, fenomenoloog en, iets later, ontwerper in dienst van water (flowforms). Dat was ik 35 jaar lang. Maar ik vroeg me wel eens af of ik ooit nog zou kunnen terugkeren naar de avonturen met kleur.

Dat gebeurde twee en half jaar geleden, alsof ik een verborgen bron raakte! Ik begon met kleurpastel te tekenen op zwart papier, eerst klein, daarna groter en de inspiratie stroomde.

Op de Rietveldacademie was ik altijd gewend geweest op een witte ondergrond te beginnen. Die eerste kwaststreek, de eerste haal met potlood of krijt, steeds doorbrak die de witte stilte en ik kwam terecht in de wereld der dingen, van tijd en ruimte, van het model of het stillevens. Dat was een tijd lang een spannende uitdaging. Maar achteraf denk ik dat het werken op die witte ondergrond vooral mijn eigen bestaan in de dingwereld bevestigde. Het reikte mij geen geheimen aan. Onder de oppervlakte drong iets anders aan.

De fascinatie voor het donker, zoals ik die in de goetheaanse fenomenologie ontdekte, werd gesteund door het mediteren op de antroposofische weespreuken (*Seelenkalender*). Ik ben die jaarcyclus van spreuken gaan beleven als een sublieme, hogere erotiek tussen de mensenziel en de wereldziel. En daardoor groeide een diep fundament voor het fenomenologisch werk. Langzaam verwijdde zich, in de meditatie, de blik van het zin-

tuiglijk waarneembare natuurgebeuren naar grote groeiprocessen in de ziel. Het donker werd rijk gevuld.

Anders, maar minstens zo krachtig werken in mij de meditatie van de Esoterische Cyclus. Mediteren is op zich al een proces van loskomen van de dag. Maar hier wordt het donker wezenlijk, het wordt vol werking, kracht, doelgerichtheid, wijsheid. Door het donker gaat de weg naar het licht, met nieuwe ogen, gevleugeld in plaats van op klompen. Het donker is vol ontzagwekkende werkelijkheid. Daar zou, buiten dit verhaal, nog veel meer over te vertellen zijn. Het donker is me dierbaar geworden! Wanneer ik mij nu tegenover een nieuw vel zwart papier bevind, is het een vreugdevolle ontmoeting. Wit is ongerept, open voor

alles wat ik doe. De actie gaat van mij uit, ik ben de maker. Zwart is niet ongerept, maar vol potentie, alles is erin; ik luister en haal tevoorschijn. Zwart nodigt mij uit de innerlijke beelden, die zich in mijn gang door het donker in mij hebben gevormd, tevoorschijn te brengen. Uit het donker komt alle muziek voort. Op papier maak ik muziek in de eindeloze donkere ruimte, in een spel met grote en kleine klanken, met kleursferen en soorten dynamiek, met ritmen, dissonanten en harmonieën. Diepblauw is mijn favoriete klank in die muzikale ruimte. Als blauw langzaam uit het zwart verschijnt, ontroert me dat hevig. Het donker krijgt ineens diepte, ziel. Soms moet er violet met felrood bij, als het gaat om een ernstige, edele kracht. Soms

Het Elisabeth Vredehuis herbergt het nieuwe werk van Paul van Dijk van 2 t/m 26 september 2020. De expositie-opening, met muziek, is op zaterdag 5 september om 15.00 uur (sluiting 17.00 uur, max. 40 pers., aanmelding verplicht: paulcavandijk@gmail.com). Het Vredehuis aan de Riouwstraat 1 te Den Haag is geopend woensdag-zaterdag 10.00-15.00 uur. U bent van harte uitgenodigd.

snijdt het geel dwars door het donker zo, dat er niet aan te ontkomen valt; dan weer zwerft het in kleine brokjes door de blauw-violetten ruimte. Voor mij is deze 'geheime' wereld ook vol met ritmen, ze vibreert, ze stroomt. En ze is vol met tegenstellingen, waartussen van alles gaande is.

Het duurde vrij lang voordat ik enig groen binnenliet, nog langer voordat de bruinen mochten. Ze brachten de dingen-van-de-dag-wereld binnen en ik verdroeg dat aanvankelijk niet. En soms moest het zwart zelf optreden, intens, schokkend. ||